DOOR DE OGEN VAN

CONFERENTIE 2021

BIJZONDER NORMAAL

Mirjam van Oers, directeur SWV VO 30 06

Voorwoord en leeswijzer

Voor je ligt de geschreven versie van het verhaal ‘Bijzonder normaal’. Dit verhaal is tijdens de conferentie ‘Door de ogen van…’ verteld door directeur Mirjam van Oers.

Een extraatje ten opzichte van de video is dat je in dit bestand verwijzingen vindt naar artikelen, onderzoeken, podcasts, documentaires etc. die geïnspireerd hebben tot dit verhaal. Deze zijn aangegeven door iconen in de kantlijn. Klik op het icoon om direct doorgeleid te worden naar de bron, net als hieronder:

Vast onderdeel van de jaarlijkse conferentie is een verhaal over de ‘Staat’ van het passend onderwijs in de regio. In 2020 zijn we gestart met deze traditie van publieke verantwoording.

Bijzonder normaal

In onze regio wijzen we steeds meer jongeren aan als afwijkend. Te afwijkend voor een gewone VMBO-, HAVO- of VWO-klas. Hoe krijgen we dit gekanteld?

Mijn naam is Mirjam van Oers. Ik ben de directeur van het samenwerkingsverband voor voortgezet onderwijs in de regio Brabant Noordoost. De komende 20 minuten neem ik je mee in het verhaal van passend onderwijs op de middelbare scholen in Oss, Uden, Meierijstad en Bernheze.

De krantenkoppen over het speciaal onderwijs herken je vast:

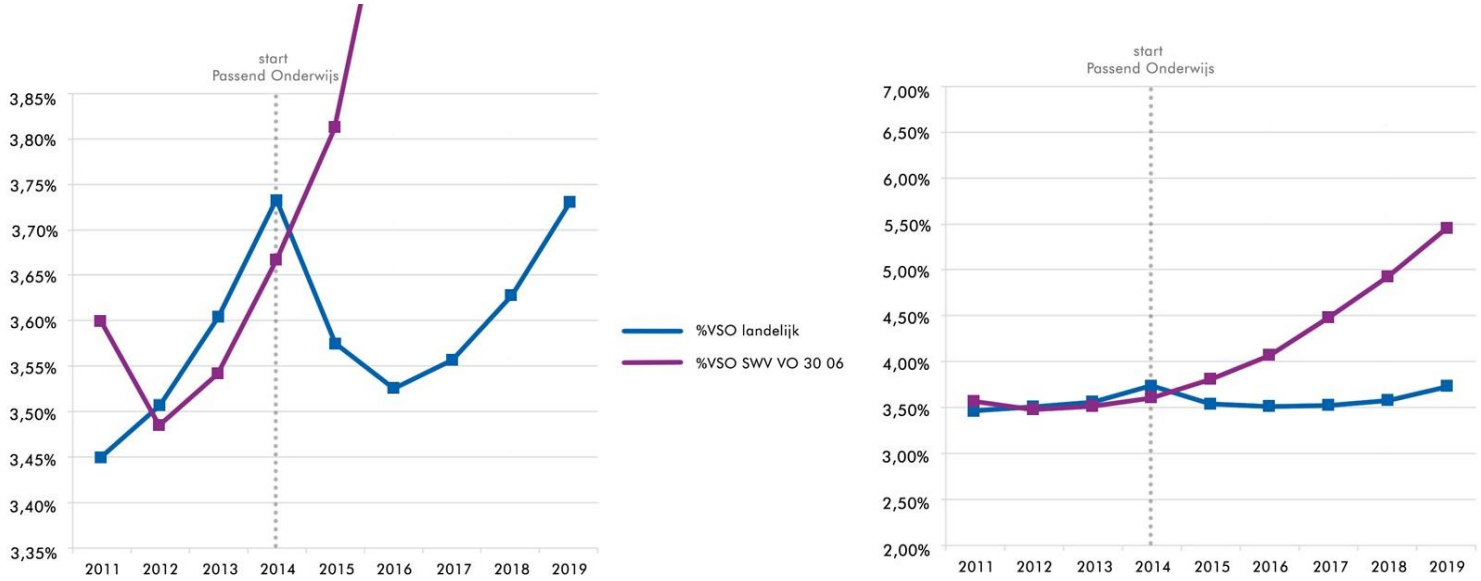

In 10 jaar is de deelname aan het speciaal onderwijs in Nederland per saldo met zo’n 5% gestegen. Ook in onze regio is er sprake van een stijging. We lopen uit de grafiek die in de rapporten van de landelijke evaluatie passend onderwijs worden gepresenteerd (links). Daarom rechts een grafiek met een aangepaste schaal. De stijging in onze regio is ongeveer 14 keer zo groot. Ten opzichte van 2011 zitten er zo’n 200 leerlingen meer in het speciaal onderwijs terwijl het aantal leerlingen in het regulier onderwijs in dezelfde periode met ruim 15% is afgenomen. Een tegengestelde beweging dus.

Over wat voor leerlingen gaat het? Grofweg heb ik het over drie groepen.

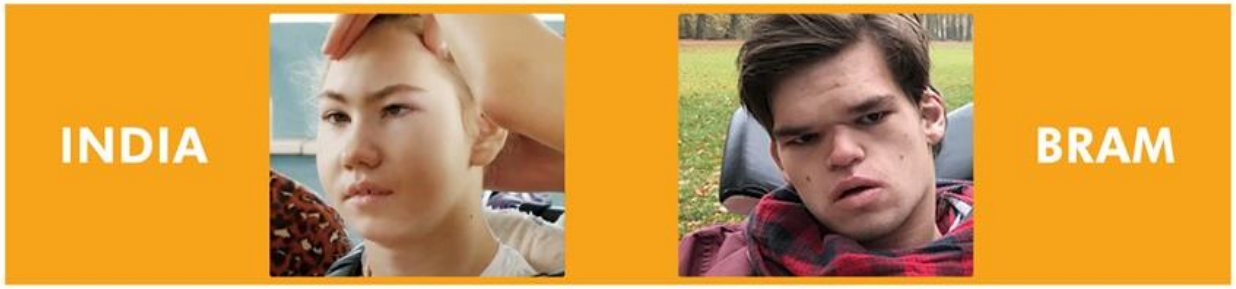

In de eerste groep zitten jongeren als India en Bram. Ze hebben een forse beperking waardoor ze veel individuele begeleiding en zorg nodig hebben. Het aantal jongeren uit de eerste groep is de afgelopen jaren stabiel gebleven. Wel zien we dat jongeren die eerder in zorg zaten nu steeds vaker de kans krijgen om onderwijs te volgen. Een kleine groep jongeren die eerder doorstroomde naar dagbesteding, stroomt nu door naar een vorm van werk.

De echte groei zit in de tweede en derde groep.

In de tweede groep zitten kinderen als Romijn en Sanne. Ze hebben een verstandelijke en soms ook fysieke of psychische beperking. Zij hebben veel aandacht nodig om ze voor te bereiden op een zelfstandige deelname aan de maatschappij.

De laatste groep bestaat uit jongeren als Merlijn en Marie-Claire. Ze hebben een prima leervermogen, maar ze kunnen door andere beperkingen niet op dezelfde manier of op hetzelfde tempo leren.

De video's met de verhalen van deze stoere jongeren zijn zeer de moeite waard om te bekijken!

Op de grafiek zie je de ontwikkeling van de aantallen.

In 2019 zien we een grote verandering. Er is een kantelpunt op het moment dat De Sonnewijser diplomagericht speciaal onderwijs gaat aanbieden. Dan hebben ruim honderd jongeren extra de kans om na het VSO verder te leren.

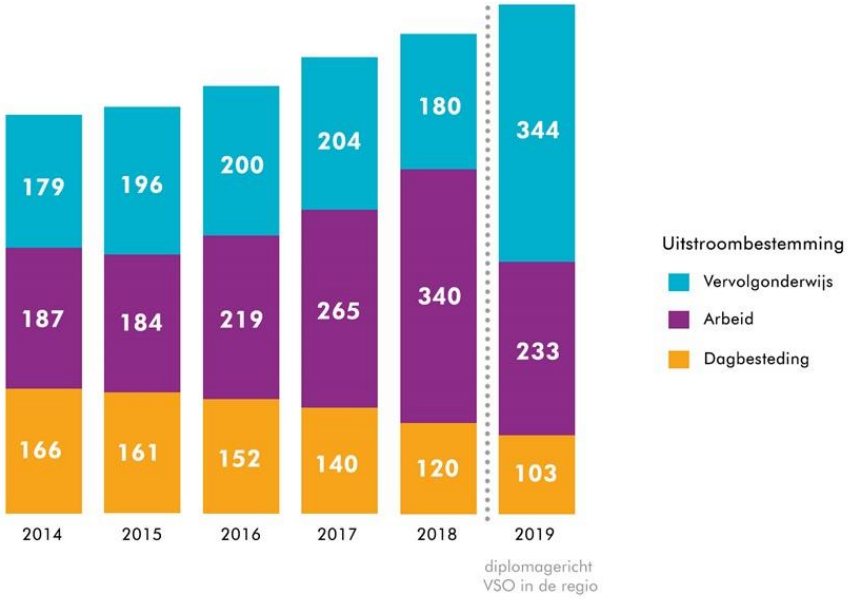

Een dubbel beeld dus.
Voor de kinderen die een aangepaste onderwijssetting nodig hebben, worden de kansen beter. Maar is het afzonderen van jongeren die anders zijn wel de beste voorbereiding op samen leven in één maatschappij?

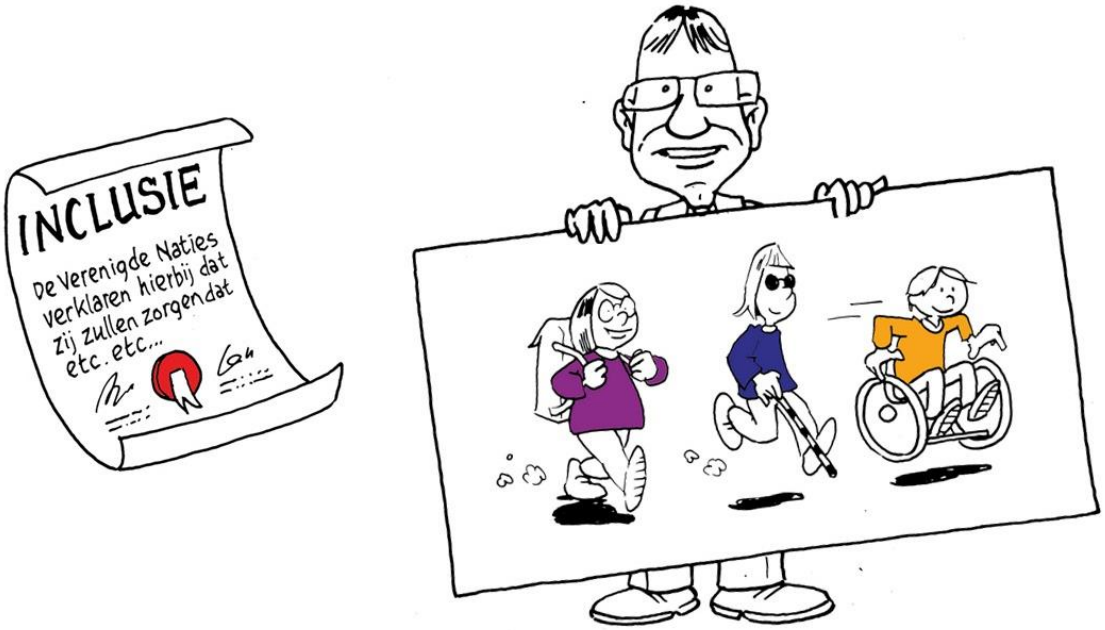

In 2020 was het spannend: Wat wordt de toekomst van passend onderwijs? Er was een uitgebreide evaluatie. Minister Slob heeft daarna een ambitieus besluit genomen: We gaan van passend onderwijs naar steeds inclusiever onderwijs. Dat heeft Nederland ook afgesproken in de Verenigde Naties. Inclusiever onderwijs als onderdeel van een inclusieve maatschappij.

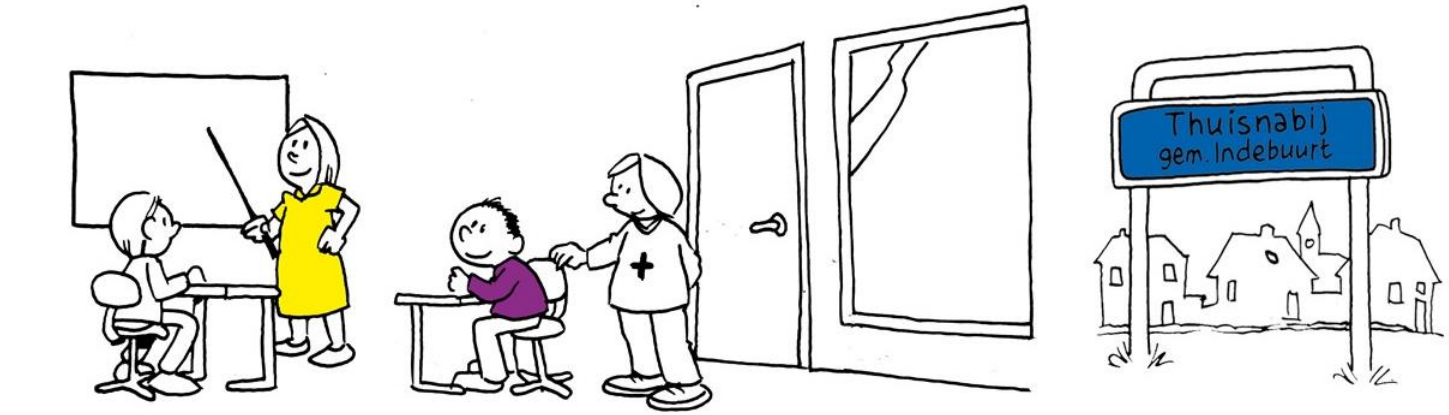

samen	ondersteuning en toerusting	dicht bij huis

Inclusiever onderwijs gaat over drie elementen:

- ✓ Kinderen met een beperking en de mensen daar omheen krijgen de ondersteuning en de toerusting om het onderwijs mogelijk te maken.
- ✓ Kinderen met een beperking gaan dicht bij huis naar school.
- ✓ En kinderen met een beperking gaan naar school met leeftijdsgenoten zonder beperking.

Inclusiever onderwijs is een stip aan de horizon.

Nu al wordt van reguliere scholen verwacht dat ze vormen van lichte ondersteuning kunnen bieden. Het is de bedoeling dat ook intensievere vormen van ondersteuning plaats gaan vinden binnen de reguliere scholen of op samenwerkingsscholen van regulier en speciaal onderwijs. Als de beperking te groot is om samen in de klas te kunnen zitten, dan is het belangrijk dat de jongeren elkaar op zijn minst op een andere manier ontmoeten.

In onze regio wijzen we steeds meer jongeren aan als te afwijkend voor een reguliere school. Meer exclusie in plaats van meer inclusie. Hoewel het echt een trendbreuk zou betekenen, ben ik hoopvol dat we het tij kunnen keren. Er liggen veel kansen. Diversiteit en inclusie zijn thema's waar we als maatschappij niet meer omheen kunnen. Het onderwijs is zichzelf aan het vernieuwen in het kader van flexibilisering en kansengelijkheid. Socialisatie en persoonsvorming zijn expliciet toegevoegd aan de opdracht van het onderwijs. In het regulier en het VSO is al veel expertise. Er komen steeds meer bottom-up initiatieven voor samenwerking tussen regulier en speciaal onderwijs. En belangrijke partners als gemeenten staan voor een vergelijkbare opdracht. Er is een gedeeld maatschappelijk belang om te normaliseren.

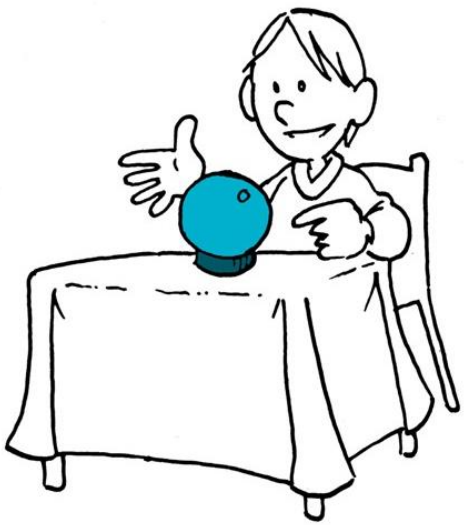

Hoe zorgen we voor die kanteling? Samen met de directeuren en bestuurders heb ik de afgelopen jaren hard gewerkt om afspraken te maken tussen scholen. Ook is er veel tijd en aandacht gegaan naar de inrichting van trajectvoorzieningen en koersklassen.
Passend onderwijs in de klas is een onderbelicht thema geweest. Dit is een noodzakelijke volgende stap.

We moeten ook iets met de grenzeloosheid van passend onderwijs. Docenten hebben vaak een negatief beeld over passend onderwijs. Dat begrijp ik. Het begrip heeft iets tegenstrijdigs in zich. Alsof leerlingen met een ondersteuningsbehoefte vragen om maatwerk en andere leerlingen niet. Docenten willen graag goed voor jongeren zorgen. Individueel maatwerk legt een grenzeloos beslag op docenten en is onmogelijk in een klassieke klassensituatie.

Een hoge geluksnorm en de idee van maakbaarheid zijn belangrijke redenen waarom ouders steeds vaker professionele hulp zoeken bij gewone opvoed- en opgroeiproblemen. Als hetzelfde speelt in het onderwijs, dan draagt dit ook bij aan de grenzeloosheid van passend onderwijs.

Bij belemmeringen in de ontwikkeling wordt er opgeschaald naar de trajectvoorziening of koersklas. Net als bij jeugdhulp wijzen de cijfers erop dat deze lichtere vormen van ondersteuning nauwelijks voorkómen dat jongeren gebruik moeten maken van intensievere ondersteuningsvormen. De trajectvoorzieningen en koersklassen worden vooral ingezet om hulp te bieden aan de pittigere leerlingen van het regulier. De kansen voor de pareltjes uit het VSO om naar een reguliere school door te stromen zijn nauwelijks groter geworden.

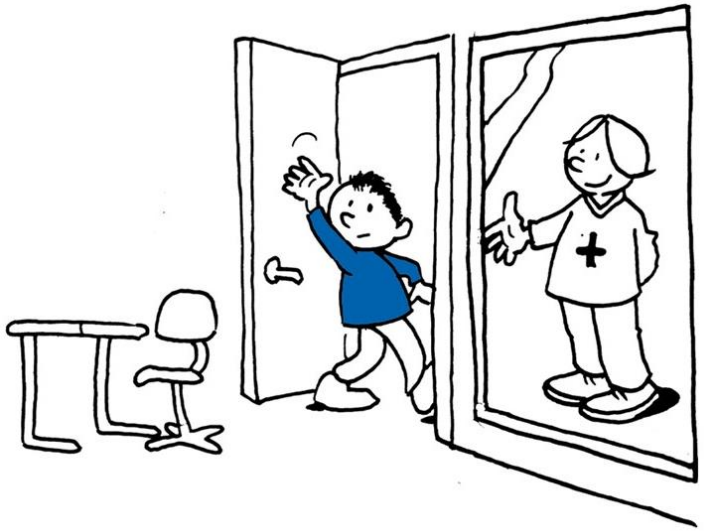

Het regulier onderwijs heeft vaak hoge verwachtingen van het VSO. Voorwaarden als een kleine setting, deskundige docenten, achterwacht en andere expertise zijn met wil en geld ook in een reguliere school te realiseren. Ik denk dat het grootste verschil ergens anders zit. Het speciaal onderwijs kan niet escaleren naar een zwaardere vorm, zoals het regulier kan. Er is geen escape als het niet goed gaat, dus ze houden vast en ze houden vol. Iedere leerling krijgt iedere dag een nieuwe kans.

Een stevige ondersteuningsstructuur alleen is niet voldoende om gedrag te veranderen. Sterker nog, de nabijheid van specialisten lijkt in een aantal gevallen zelfs een omgekeerde prikkel te geven.

Schuurt mijn verhaal? Trajectbegeleiding of plaatsing in een koersklas is toch fijn voor de leerling die aandacht krijgt? En geruststellend voor ouders? Het is fijn voor de docent die ontlast wordt. Het is fijn voor de begeleider, die iets kan betekenen voor leerling en docenten. En het is fijn voor medeleerlingen die hun aandacht niet hoeven te delen. We kunnen dus beter het zekere voor het onzekere nemen. Baat het niet, dan schaadt het niet.

Of wel…?
Stel, je krijgt als jongere te horen dat je zwakke plek buiten het normale onderwijsprogramma om gerepareerd moet worden. Als je een jongere uit de klas haalt, dan moet je er zeker van zijn dat íe meer wint dan dat íe verliest. Het uit de klas halen van leerlingen zorgt ervoor dat de norm van normaal steeds smaller wordt. Wanneer is iets een hobbel die bij het leven hoort en wanneer is het een hindernis waarbij echt hulp nodig is? Docenten stemmen onbewust af op het gemiddelde van de groep. Haal je er vijf leerlingen uit, dan worden de volgende vijf de lastigste vijf.

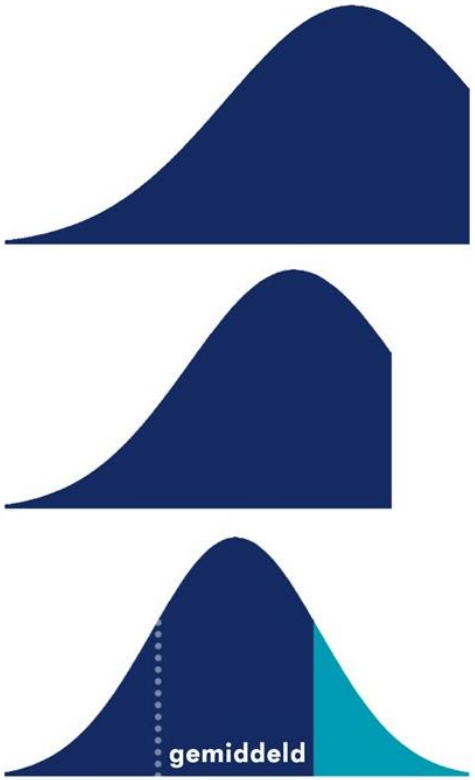

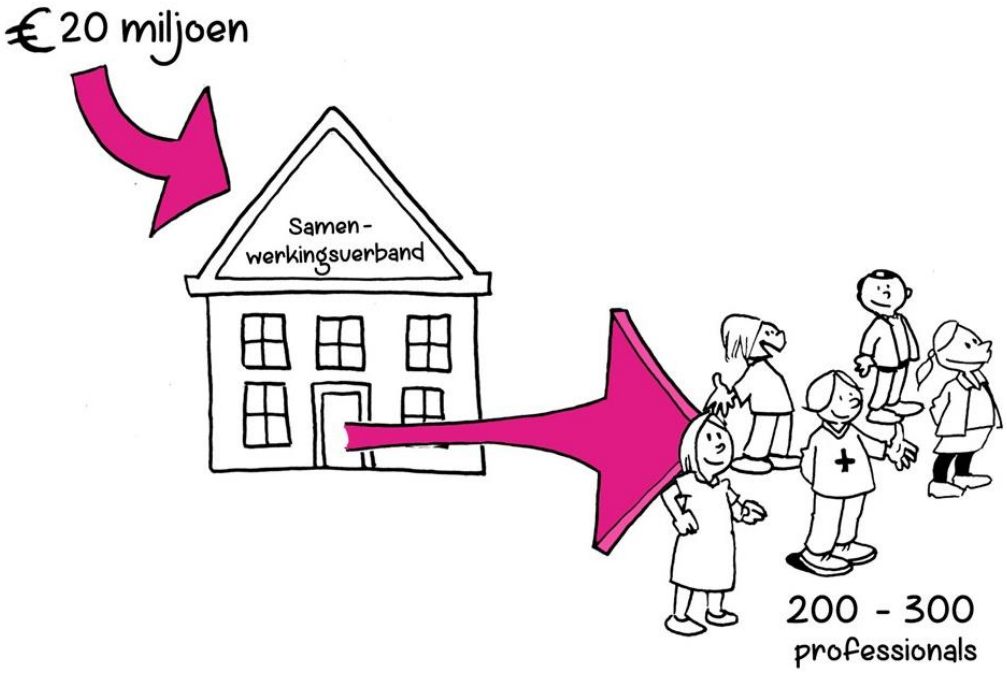

Tijd en aandacht zijn niet onbeperkt beschikbaar. De scholen van het samenwerkingsverband hebben samen 20 miljoen euro om te zorgen dat er voor iedere jongere een passende plek is. 20 miljoen betekent twee tot driehonderd fulltime professionals. De tijd die besteed wordt aan de ene leerling gaat ten koste van een andere leerling.

Het is onze morele plicht om de kansen van jongeren die met 1-0 achter staan door een beperking te vergroten. Om niemand buiten de boot te laten vallen moeten we soms genoegen nemen met goed genoeg voor deze groep in plaats van perfect voor allemaal.

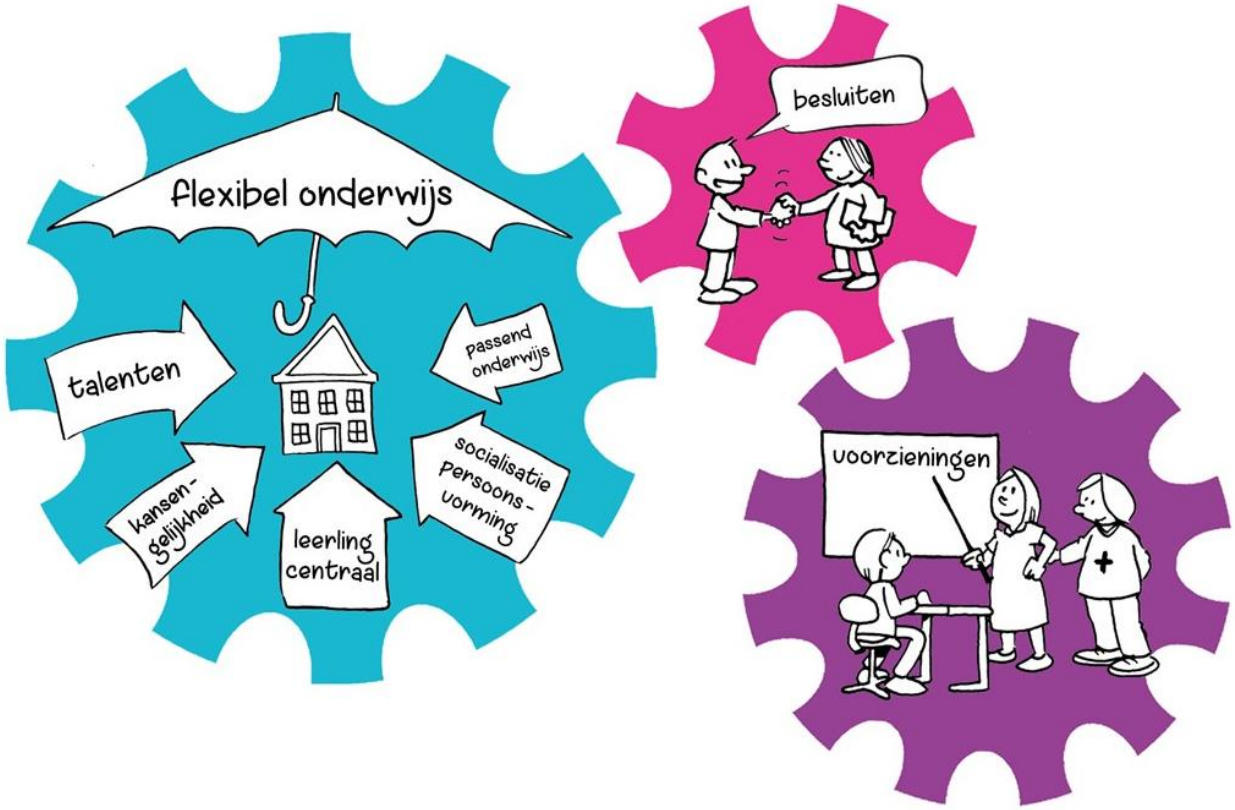

Op schoolniveau zijn er drie voorwaarden om een kanteling te weeg te brengen:

- ✓ Diversiteit en flexibiliteit zijn de norm.
- ✓ De voorzieningen voor passend onderwijs zijn gericht op het versterken van de onderwijssituatie.
- ✓ En diegenen die verantwoordelijk zijn voor de jongeren zijn verantwoordelijk voor de keuzes.

Gelijke behandeling

Gelijke kansen

Docenten zijn ieder lesuur bezig met het afstemmen op verschillen tussen leerlingen. Een homogene groep bestaat niet. Jongeren verschillen in interesses, ambities, talenten, uitdagingen, leervoorkeuren, leertempo en nog veel meer. Als het onderwijs flexibel is ingericht dan is het omgaan met verschillen een stuk makkelijker. Het maakt niet uit of aanpassingen in het rooster nodig zijn, omdat je extra uitdaging wil of omdat extra uitleg nodig hebt. Het maakt niet uit of je een extra jaar over de bovenbouw doet omdat je topsporter bent of omdat je chronisch vermoeid bent. In een flexibele school ligt de infrastructuur voor maatwerk er al. Omgaan met verschillen is dan geen opgave, maar een gegeven. Als we afstappen van de idee dat iedere leerling gelijk behandeld moet worden, dan pas kunnen we gelijke kansen te bevorderen.

In de schoolplannen zie ik belangrijke aanzetten. Maatwerk ziet er wel op iedere school anders uit. De invulling varieert van eventuele aanpassingen op het standaardrooster tot keuze-uren en een coachende mentor tot het doorbreken van het leerstofjaarklassensysteem. Duidelijk is dat er de komende jaren veel gaat gebeuren.

In de gekantelde situatie zijn de voorzieningen voor passend onderwijs gericht op het versterken van de onderwijssituatie. *Aandacht*, *aangepaste materialen* en *expertise* worden zo veel mogelijk ingezet ín de onderwijssituatie in samenwerking met de docent. De docent moet door die ondersteuning ervaren dat ‘ie steeds beter in staat is om effectief onderwijs te geven aan een diverse groep. Ervaren collega-docenten, medewerkers van het ondersteuningsteam, en ook medewerkers van het speciaal onderwijs kunnen helpen. Niet door te roepen vanaf de zijlijn, maar door voor te doen en mee te doen. De ondersteuning naar de leerling, in plaats van de leerling naar de ondersteuning. Op de plekken waar het VSO inwoont bij het regulier en op de plekken waar koersklasbegeleiding in een meer hybride vorm wordt aangeboden, blijkt de impact vaak minder ingrijpend dan verwacht.

Aanpassingen in het gebouw kunnen letterlijk en figuurlijk drempels wegnemen, bijvoorbeeld een prikkelarme ingang voor leerlingen met autisme.

In de *samenwerking met externe partijen* als jeugdhulp staat de toekomst centraal. Wat is de potentie van deze jongere? En hoe moet ieder van ons ondersteunen om dat te laten lukken?

We ontvangen op dit moment meer geld dan de meeste andere regio's, maar we zijn ook steeds meer uit gaan geven. Waarschijnlijk gaan we deze ruime jas binnenkort inleveren voor een maatje medium. Keuzes maken is noodzakelijk.

De overheid heeft ooit geprobeerd geld eerlijk toe te wijzen door landelijke criteria op te stellen. Dit medische model gebaseerd op slagbomen en diagnoses was weinig succesvol in begrenzen. Het had allerlei ongewenste bijwerkingen zoals diagnosedrift. Daarom heeft het Rijk die opdracht verschoven naar de regionale samenwerkingsverbanden. Alle pogingen om van buitenaf strakke kaders voor toekenning op te leggen zullen hetzelfde effect hebben. Diegene die het beste door bureaucratische hoepels kan springen wint de aandacht voor de leerling. Dat is niet per definitie de docent met de meest complexe leerling.

Ik ben ervan overtuigd dat er maar één manier is waarop inhoudelijk en ethisch de juiste keuzes gemaakt kunnen worden. Namelijk als de professionals die de jongeren en elkaar goed kennen samen keuzes maken. De handen worden ingezet waar ze op dat moment het verschil kunnen maken. De middelen naar de praktijk en de schaarste ook.

Wacht niet op een systeemverandering. Mensen maken het onderwijs. Jij kunt morgen al bijdragen aan passender onderwijs voor leerlingen als Merlijn en Marie-Claire en aan een diversere omgeving voor de rest als je deze mantra volgt:

- ✓ Ik blijf nabij om je bij te staan.
- ✓ Ik vertrouw op jouw ontwikkeling.
- ✓ Ik mag hulp vragen om jou te kunnen helpen.

We hebben ruim duizend docenten in deze regio werken. Als iedere docent één kwetsbare leerling op die manier bijstaat dan zijn er vanaf morgen duizend leerlingen niet meer afwijkend maar bijzonder normaal.

Ik roep schoolleiders, onderwijsondersteunend personeel, ouders, jongeren en alle andere betrokkenen op om die uitdaging met de docenten samen aan te gaan. Het team van het samenwerkingsverband staat jullie graag bij.

○